

Billie Holiday. Forrás: Gramofon – archív

 Márton Attila

Lady Day

Hatvan éve hunyt el Billie Holiday

Billie Holiday egyike a jazztörténet legfontosabb szereplőinek. Nincs olyan jazzművész, aki ne ismerné és ne tisztelné ezt a minden szempontból különleges személyiséget.

És jóllehet a jazz története bővelkedik tragikus sorsú művészekben, nála jobban talán egyikükre sem illik a „született vesztés” jelző.

Jelentőségét így fejezte ki Annie Ross, a Lambert-Hendricks-Ross vokáltrió tagja: „Minden énekesnő térden állva köszönheti meg Istennek, hogy volt egy Billie Holiday”.

Koldusszegény tinédzserszülők gyermekeként született 1915-ben Philadelphiában. Apja, aki maga is zenész volt, nem törődött a családjával, így a kislány a legnagyobb nyomorban nőtt fel. Csekély iskoláztatás, javítóintézet, erőszak és prostitúció jutott osztályrészül. De a veleszületett muzikalitás a kétes hírű klubok világában is felszínre tört. A korabeli fekete lét kiszolgáltatottsággal és megaláztatásokkal teli gettóvilágából jutott el a koncertpódiumok magaslataira, és páratlan előadói varázsának azóta minden nemzedék tisztelettel adózik. Östehetség volt, aki nem tanult zenét, de ezt pótolta intelligenciája, stílusérzéke és jó ízlése. Nem volt erős hangja és nagy hangterjedelme, előadómódja mégis lenyűgöző volt. Maga mondta: „*Nem hinném, hogy amit csinálók, az voltaképpen éneklés, inkább improvizálok a hangommal, mint Armstrong, Lester Young vagy a többi hangszeres művész. Minden úgy jön, ahogyan érzem és a dalokat a magam egyéniségéhez igazítom. Ez minden, amit tudok.*” Éppen a hangszeresekre jellemző előadómód miatt értékelték magasra zenésztársai. „Lady” becenevét már a harlemi klubokban elnyerte királynői, méltóságteljes megjelenésével, s ezt jóbarátja, Lester Young toldotta meg a Holiday-ből származó „Day” szócskával.

A rettenetes gyermekkor után, amelyben Armstrong és Bessie Smith lemezei jelentették első találkozását a jazzel, Harlembé költözése vitte közelebb a jövőhöz. Sok más jazzóriás felfedezője, John Hammond talált rá a harlemi Café Society klubban és indította el pályáját: Benny Goodman együttesével debütált, a *Your Mother’s Son-In-Law* című dallal. Alig húszévesen már a nagytekintélyű harlemi Apollo színházban énekelt és Teddy Wilson együttesével, majd saját zenekarával készített lemezfelvételeket. A tagok gyakran változtak, de minden lemeze az új felfedezés varázsával hatott, és tartós sikert biztosított számára. Énekelt Count Basie és Artie Shaw zenekarában is. A származása miatti megpróbáltatásoktól menekülve azonban kilépett a zenekarokból és szólókarriert folytatott haláláig.

A ’40-es évek közepén már igazi sztár volt, aki az *Esquire* magazin népszerűségi listáján Mildred Baileyt és Ella Fitzgeraldot is megelőzve volt az első. Vagy tíz éven keresztül rengeteg felvétele született, énekelt Armstronggal, és olyan zenészek kísérték, mint Buck Clayton, Tony Scott, Ben Webster, Lester Young, Flip Phillips, Coleman Hawkins, Oscar Peterson, Barney Kessel vagy Ray Brown. Mindez már a nagy impresszárió, Norman Granz menedzselése alatt történt, aki felléptette az 1957-es Newporti Jazzfesztiválon, valamint számos

Jazz at the Philharmonic-turnén, de tapsoltak neki a londoni Royal Albert Hallban is.

Munkásságának kiemelkedő pillanata volt a CBS televízió *The Sound of Jazz* című show-jában való szereplése régi barátjával és lelki társával, Lester Younggal. Ez a filmfelvétel szívbemerkolóan foglalja össze egész létezésük nagyságát: a *Fine and Mellow* előadását a jazzirodalom is a műfaj történetének legmagasztosabb pillanatai között tartja számon. Filmkarrieréről is ábrándozott, ehhez azonban túl korán született: a ’30-as években egy-két kisebb szerepet kapott, az 1947-ben forgatott *New Orleans* című filmben pedig Lady Daynek, aki egész életében az egyenjogúságért küzdött, pár perces szerepében egy fekete szobalányt kellett alakítania.

Élete vége felé Angliában akart letelepedni, de az alkohol és kábítószer, rosszul sikerült szerelmi kapcsolatok és rasszista megaláztatások okozta mélyrepülésből már nem tudott kijönni. Megalázó körülmények között halt meg 1959-ben egy New York-i kórházban, 44 évesen.

A legendává magasztosult művész nem érte meg a könyvek, újságcikkek, tanulmányok, esszék, filmes és televíziós dokumentációk tömegét, amelyek halála után vele foglalkoztak, messze meghaladva minden elismerést, amelyet élete során megtapasztalhatott. 1972-ben azonos című önéletrajzából készült a *Lady Sings the Blues* című film, amelyben Diana Ross alakítja Billie-t. Hangzó öröksége nem túl terjedelmes, de sokan éneklik napjainkban is repertoárjának dalait (*Good Morning Heartache, You’ve Changed, Now or Never, What a Little Moonlight Can Do*) és saját szerzeményeit is, melyek közül a legismertebbek a *God Bless the Child*, a *Don’t Explain* vagy a *Billie’s Blues*. 1941-ben lemezre vette Seress Rezső világhírűvé vált *Szomorú vasárnap* (*Gloomy Sunday*) című dalát is. S ha már a leghíresebb vele kapcsolatos dalokat említjük, feltétlenül szólni kell a rasszista Amerikában óriási botrányt kavaráó *Strange Fruit* című számáról: szövege szerint a déli éjszakában a magnólia édes illatához az égett emberi hús szaga vegyül, a fán függő furcsa gyümölcs pedig egy meglincselt fekete teste.

Dee Dee Bridgewater és Molly Johnson egy-egy közelmúltbeli lemeze jól példázza, hogy ma is mennyire élénken él jazzberkekben Lady Day kultusza: az énekesnők *To Billie with Love* és a *Because of Billie* című albumaikkal tisztelegnek nagy elődjük művészetére.